

УДК 612.22:612.66

Шалар О. Г.ORCID <http://orcid.org/0000-0001-9878-5827>

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри олімпійського та професійного спорту,
Херсонський державний університет
(Херсон, Україна) E-mail: shalar@ksu.ks.ua

Стрикаленко Є. А.ORCID <http://orcid.org/0000-0001-7686-8736>

Кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
завідувач кафедри олімпійського та професійного спорту,
Херсонський державний університет
(Херсон, Україна) E-mail: strikalenko76@gmail.com

Гузар В. М.ORCID <http://orcid.org/0000-0002-4427-2425>

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання,
Херсонська державна морська академія
(Херсон, Україна) E-mail: guzarv59@gmail.com

ВЛАСТИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЮНИХ ГАНДБОЛІСТОК ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗМАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета роботи – встановити наявність взаємозв'язку між властивостями особистості та змагальною діяльністю юних гандболісток.

Методологія. У дослідженні використані: методика оцінки властивості особистості юних гандболісток, методика оцінки психічних станів та мотивації спортсменок, методика оцінки змагальної діяльності юних гандболісток, методи математичної статистики.

Наукова новизна результатів роботи полягає у тому, що виділені психічні стани юних гандболісток і їх прояви у змаганнях із різними за класом суперниками; встановлені особистісні якості (самооцінка, настрої, мотиваційна сфера, агресія тощо), які складають підґрунтя саморегуляції і поведінки юних гандболісток; доповнені дані про зміст і спрямованість властивостей особистості юних спортсменок.

Висновки. Гандбол відноситься до командних видів спорту, де ігри проводяться із зіткненням з суперником. Команди прагнуть досягти переваги над суперником, маскуючи свої задуми і одночасно намагаючись розкрити плани противника. Процес гри визначається наявністю техніки, тактики і стратегії. Без цих складових, а також без прояву психологічних особливостей гандболісток (інтелекту, мотиваційних та емоційних складових) спортивне єдиноборство команд неможливо. Наше дослідження довело, що юні херсонські гандболістки, маючи завищений рівень передзмагальної тривожності (91,6 %) у змаганні із сильним суперником команди м. Ужгород перемогли за рахунок правильно побудованої роботи тренера команди до початку і під час гри. У змісті психологічної підготовки тренера були конкретні індивідуальні завдання для кожного гравця. У дослідженні виявлені завищені показники вербальної агресії, образи і докору (64,3 %) у юних гандболісток. Але у дівчат відсутня ворожа агресивність до команд-суперників за рахунок відсутності надмірного акценту на досягнення перемоги. Перспективою подальших досліджень має бути взаємозв'язок властивостей особистості юних гандболісток із фізичною та технічною підготовленістю.

Ключові слова: гандбол, тривожність, мотивація, агресія, ригідність.

Постановка проблеми. Постійне прагнення людини задовольняти свої потреби в русі, розвивати фізичні якості сприяло тому, що фізичні вправи поступово трансформувалися в сучасні види спорту. Таким чином, фізичні вправи відокремлюються в окремий вид людської діяльності – спортивну діяльність, яка відрізняється специфічними особливостями. Не секрет, що для різних видів спорту характерні різні психологічні навантаження [4; 9].

Недостатня увага психічної підготовки спостерігається вже в юнацькому віці, коли дитина приходить займатися спортом, не кажучи вже про професійний спорт. Тренера вважають, що найголовніше – це розвиток фізичних якостей (швидкості, витривалості, сили та інше), а використання спеціальних прийомів щодо розвитку впевненості у своїх силах перед змаганнями може відійти на другий план. Це хибна думка, тому що наполегливе прагнення до самого кінця боротися за досягнення мети (нерідко за перемогу), розвиток сили волі, високій рівень стійкості проти зовнішніх і внутрішніх впливів, що збивають, здатність довільно управляти своїми діями, думками, відчуттями, поведінкою в цілому, або наприклад самовладанням – є обов'язковою умовою для перемоги у спорті [11].

Практика спортивної діяльності доводить, що один з головних компонентів в спорті – це розвиток фізичних якостей, але якщо спортсмен слабкий психічно, то надалі на одному зі своїх головних змагань може не справитися з психічним навантаженням [1; 4].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Безумовно, одним з основних компонентів структури змагальної діяльності є техніка виконання спеціалізованих рухів щодо обраного виду спорту. В. Платонов (2018) характеризує техніку змагальної діяльності як систему певних прийомів і дій, виходячи із специфіки виду спорту, за допомогою якої досягається спортивний результат. На його думку, фактором, що визначає структуру змагальної діяльності, є спрямованість на досягнення найвищого для даного спортсмена результату [8]. Тобто в умовах чітко регламентованого суперництва діяльність спортсмена спрямована на максимальну реалізацію його індивідуальних можливостей. Тому психологічна підготовка є важливою складовою у жіночому гандболі.

Саме стійкість до несприятливих станів, що виникають під час спортивної діяльності, є важливою складовою психологічного забезпечення підготовки спортсменів. Так вважають О. Гринь (2015) та Є. Ільїн (2010), доводячи у своїх роботах зниження ефективності діяльності спортсменів через появу тривоги, страху, моногонії, стомлення, фрустрації тощо [1; 4]. Як стверджують американські психологи Р. Вейнберг і Д. Гоулд (1998), розуміти і прогнозувати поведінку в спорті можливо лише враховуючи властивості особистості і стани спортсменів [11]. Як психологічні, та і педагогічні рекомендації з урахуванням індивідуальних особливостей спортсменів щодо подолання негативних психічних станів, представлені в роботі Б. Яковлева і Г. Бабушкіна (2016) [9, 539–544].

На думку Ж. Козіної, В. Слюсарева, Є. Волкова (2004), у структурі підготовленості гандболістів важливе місце посідає психологічна підготовка [6]. Серед її складових суттєве місце відводиться міжособистісним відношенням. Це довели у своїх дослідженнях В. Гузар, Є. Стрикаленко, О. Шалар та ін. (2010, 2014, 2016), вказуючи на взаємозв'язок між психологічною сумісністю, взаєморозумінням з ефективністю спортивної діяльності гандболісток [2, 3, 12]. Також в роботах цих авторів (2014, 2017) доводяться закономірності проявів фізичних, інтелектуальних якостей, темпераменту, волі гандболісток різного ігрового амплуа [7; 10; 13; 14].

Дослідження проведено згідно науково-дослідної теми кафедри олімпійського та професійного спорту Херсонського державного університету «Оптимізація навчально-тренувального процесу спортсменів різної кваліфікації» (№ державної реєстрації 0116U005791).

Мета – встановити наявність взаємозв'язку між властивостями особистості та змагальною діяльністю юних гандболісток.

Методологія. Методика оцінки властивості особистості юних гандболісток, методика оцінки психічних станів та мотивації в дослідженні спортсменок, методика оцінки змагальної діяльності юних гандболісток, методи математичної статистики.

Наукова новизна результатів роботи полягає в тому, що виділені психічні стани юних гандболісток і їх прояви у змаганнях із різними за класом суперниками; встановлені особистісні якості (самооцінка, настрої, мотиваційна сфера, агресія тощо), які складають підґрунтя саморегуляції і поведінки юних гандболісток; доповнені дані про зміст і спрямованість властивостей особистості юних спортсменок.

Результати дослідження. Дослідження проводились на базі Херсонського вищого училища фізичної культури. Матеріальна база даного закладу освіти достатньо мірою відповідає тим вимогам, які були необхідні для вирішення поставлених у дослідженні завдань. Дослідження тривало протягом 2018–2019 років.

У процесі дослідження брали участь херсонська гандбольна команда дитячої ліги «ХВУФК» 2003–2004 року народження. Всього у дослідженні брало участь п'ятнадцять гравців, які мають різні вікові показники, різний спортивний розряд, спортивний стаж та амплуа.

Психолого-педагогічне тестування юних гандболісток проводилося за певними методиками: Ч. Д. Спілбергера – Ю. Л. Ханіна «Шкала самооцінки реактивної (ситуативної) і особистісної тривожності»; методика «Самооцінка екстравертності, ригідності і тривожності»; методика А. Басса і А. Дарки «Діагностика агресії»; методика «Опитувальник САН»; методика «Оцінка потреби в досягненні» [5].

У процесі тренувальної та змагальної діяльності можна спостерігати безліч факторів, які впливають на якість спортивної діяльності гандболісток. Оцінюючи рівень особистісної тривожності,

юні гандболістки вважали, що 58,3 % з них мають низький, а 41,7 % середній рівень тривожності. Високий рівень особистісної тривожності не виявлений. Спостереження та бесіди з тренерами підтвердили, що дівчата в повсякденному житті спокійні, врівноважені та засвідчили відсутність в команді емоційних та невротичних зривів.

Ситуативна тривожність визначалася перед грою з сильним суперником (команда м. Ужгород), де високий рівень склав 91,6 %. Від цієї гри залежало місце в турнірній таблиці. Вся команда переживала почуття високої відповідальності. Гру команда виграла, але деякі гравці з високим рівнем тривожності зіграли нижче своїх можливостей. Аналізуючи вплив стану тривожності юних гандболісток на якість гри із сильним суперником – командою м. Ужгород, відмічено високий рівень передзмагальної тривожності (за виключенням одного гравця Анжели С.). У Анжели С. (КМС) був виявлений середній рівень тривожності і оцінка за гру найвища (5 балів). Це свідчить про те, що гандболістка повністю була сконцентрована на виконанні завдань тренера.

Досліджуючи властивості особистості юних гандболісток, була застосована методика самооцінки екстравертності, ригідності та тривожності. З високим рівнем екстраверсії та тривожності було виявлено 80 % і 20 % з середнім. Якщо екстраверсія – це типова властивість для юнацьких команд з ігрових видів спорту, де більшість дівчат досить імпульсивні, ініціативні, соціально адаптовані тощо, то наявність саме таких показників з тривожності говорить про те, що переживання напруги і тривоги у дівчат завищене і пов'язане з високою відповідальністю юних гандболісток до змісту тренувань і змагань. Високий прояв ригідності був виявлений у 33,3 %, середній – у 46,7 % і низький – у 20 % юних гандболісток. Тобто у третини спортсменок існують труднощі у перебудові раніше засвоєних у тренуванні тактичних схем на певні ситуації змагальної діяльності. Їм буває іноді важко гнучко змінити свою поведінку у мінливих змагальних умовах. Це приводить до більш частих замінів гравців під час змагань.

Наступним кроком дослідження була діагностика агресії, через яку іноді бувають вилучення гравця з гри, а за рахунок контрольованої агресії можна досягти позитивного командного результату.

Вважається, що агресія – це цілеспрямована деструктивна поведінка людини, яка суперечить суспільно встановленим нормам [4; 9; 11]. Дуже часто в командних видах спорту зайва агресивність гравця призводить до його вилучення, тому для тренерів важливо знати, в яких формах це може проявлятися. Залежно від застосованих засобів агресію поділяють на фізичну (Ф); непряму (Н/А); роздратування (Р); негативізм (Н); образа (О); підозрілість (П); вербальну агресію (В); докори сумління, почуття провини (Д). Всі ці показники досліджувалися за допомогою методики А. Басса і А. Дарки (таблиця 1)

Таблиця 1

**Показники агресії юних гандболісток 14 – 15 років
в залежності від ігрового амплуа (бали)**

№	Амплуа	Спорт. розряд	Ф	Н/А	Р	Н	О	П	В	Д
1.	Воротар	КМС	6	3	6	3	3	4	7	4
2.	Воротар	2	2	3	5	3	5	6	9	6
3.	Воротар	2	7	5	10	4	5	5	9	6
4.	Центральний	КМС	6	8	7	1	5	6	4	6
5.	Центральний	КМС	8	3	4	1	5	7	11	8
6.	Півсередній	2	3	4	7	2	6	6	5	7
7.	Півсередній	2	7	7	8	5	7	9	6	7
8.	Півсередній	2	6	6	4	2	5	3	8	7
9.	Лінійний	2	9	6	8	2	3	2	8	3
10.	Лінійний	КМС	1	5	3	3	5	5	6	3
11.	Крайній	КМС	4	4	4	2	4	2	7	5
12.	Крайній	2	5	6	6	4	8	8	11	9
13.	Крайній	2	1	4	6	2	4	4	7	6
14.	Крайній	2	3	3	2	1	2	2	6	4
Всього:			68	67	80	35	67	69	104	81

Проаналізувавши результати цього тесту, можна зауважити, що у більшості гравців (64,3 %) були виявлені високі та середні показники вербальної агресії, образи, а також почуття провини (докору). Цим дівчатам притаманні словесні погрози, крики, також прояви заздрощів, почуття гніву, незадоволеності діями товаришів по команді і суперників. Низькі показники були виявлені за непрямую агресією (64,3 %) та за негативізмом і підозрілістю (57,2 %). Це говорить про те, що в команді відсутні плітки та схильності недовіри до тренерів.

В спортивній діяльності важливим є прояв спортсменами таких психічних станів, як самопочуття, активність, настрій. Саме ступінь рухливості, швидкості і темпу протікання функцій (активність); силу, здоров'я, стомлення (самопочуття); характеристики емоційного стану (настрій) – є суттєвим підґрунтям успішності в спорті. Досліджуючи у юних гандболісток такі чинники, як самопочуття, активність, настрій були отримані такі результати (таблиця 2):

Таблиця 2

Рівень психічних станів юних гандболісток 14–15 років (%)

Рівні \ Ознаки	Самопочуття	Активність	Настрій
Високий	33,3	40	60
Достатній	13,4	26,7	33,4
Середній	33,3	26,7	6,6
Низький	20	6,6	-

Результати діагностики показали, що настрої гандболісток знаходився на високому рівні (93,4 %). Це пов'язано з тим, що тренер команди завжди використовувала на тренуваннях нові вправи або у різних варіантах, використовуючи ігровий і змагальний методи. Активність у цієї команди на достатньому рівні. У трьох гандболісток був виявлений низький рівень самопочуття, з них дві спортсменки другого розряду, психічний стан яких погіршився через їх зайву активність до фізичних навантажень. А у гандболістки із спортивним розрядом КМС погіршення самопочуття відбулося за сімейними обставинами. В цілому психічні стани юних гандболісток на момент проведення дослідження (підготовчий період тренувань) досить позитивні.

Успіх у будь-якій діяльності залежить не лише від здібностей, а й від мотивації (тобто від прагнення самоутверджуватися, досягати високих результатів, наслідувати кумирів тощо). Чим вищий рівень мотивації, тим більше чинників (мотивів) спонукають людину до діяльності, то більше зусиль вона схильна докладати. Мотивація – це трудомісткий психологічний процес ініціації, вкладення енергії, напряду і формування цілеспрямованої поведінки.

Спортивна мотивація складається з двох частин: короткочасної і довгострокової. Короткочасна мотивація – це рішення подолати перешкоду тут і зараз, досягти певної мети в конкретний проміжок часу. Довгострокова мотивація – це рішення досягти більшої мети, шлях до якої складається з невеликих успіхів.

Проведене нами дослідження дозволяє побачити рівень мотивації команди. Методика «Оцінки потреби в досягненні» була проведена 15 лютого 2019 року за 4 години до матчевої зустрічі з командою Кривого Рогу (таблиця 3).

Результати тестування доводять, що у більшості гравців команди виявлений середній рівень мотивації. Напевне, це можна пояснити тим, що команда суперників була менш підготовленою до цих змагань. Але незважаючи на результат гри (перемога з рахунком 39:12) та слабких суперників, оцінка за гру була різною. Високу оцінку (5 балів) отримали 3 гравця КМС та 1 гравець (Валерія Р. – другого розряду). А у інших гравців був відмічений середній рівень мотивації та середня оцінка за гру. Якщо аналізувати самооцінку окремих гравців, то можна сказати, що у лінійного гравця Маргарити Т. (2-й розряд) був виявлений низький рівень мотивації. Тобто для цієї спортсменки заняття гандболом – це тимчасове заняття, сам процес тренування і участь у змаганнях займає не дуже важливе місце в житті. Хоча вона переймається змагальним результатом і на змаганнях прагне сумлінно виконувати завдання тренера. Отже, враховуючи різноманітність мотивів і їх динамічність у юних гандболісток, прагнення до спільної перемоги дозволяє успішно виступати тим, у кого потреба в досягненні менш стійка.

Висновки. Гандбол відноситься до командних видів спорту, де ігри проводяться із зіткненням з суперником. Команди прагнуть досягти переваги над суперником, маскуючи свої задуми і одночасно намагаючись розкрити плани противника. Процес гри визначається наявністю техніки, тактики і стратегії. Без цих складових, а також без прояву психологічних особливостей гандболісток (інтелекту, мотиваційних та емоційних складових) спортивне єдиноборство команд неможливо.

Оцінка потреби в досягненні юних гандболісток 14–15 років

№	Амплуа	Спорт. розряд	Рівень в досягненні
1.	Воротар	КМС	Середній
2.	Воротар	2	Середній
3.	Воротар	2	Високий
4.	Центральний	КМС	Середній
5.	Центральний	КМС	Середній
6.	Центральний	2	Середній
7.	Півсередній	2	Середній
8.	Півсередній	КМС	Середній
9.	Півсередній	2	Середній
10.	Лінійний	2	Низький
11.	Лінійний	КМС	Середній
12.	Крайній	2	Середній
13.	Крайній	КМС	Середній
14.	Крайній	2	Середній
15.	Крайній	2	Високий

Наше дослідження довело, що юні херсонські гандболістки, маючи завищений рівень передзмагальної тривожності (91,6 %) у змаганні із сильним суперником команди м. Ужгород перемогли за рахунок правильно побудованої роботи тренера команди до початку і під час гри. У змісті психологічної підготовки тренера були конкретні індивідуальні завдання для кожного гравця. У дослідженні виявлено завищені показники вербальної агресії, образи і докору (64,3 %) у юних гандболісток. Але у дівчат відсутня ворожа агресивність до команд-суперників за рахунок відсутності надмірного акценту на досягнення перемоги.

Перспективою подальших досліджень має бути взаємозв'язок властивостей особистості юних гандболісток із фізичною та технічною підготовленістю.

References

- Гринь О. Р. Психологічне забезпечення та супровід підготовки кваліфікованих спортсменів. Олімпійська література, Київ, 2015. 276 с.
Gryn, O. R. (2015). Psychological and training support of qualified athletes. Olympic literature [Psykhologichne zabezpechennia ta suprovid pidhotovky kvalifikovanykh sportsmeniv]. Kyiv, Ukraine: Olimpiiska literatura. 276 p.
- Гузар В. М., Шалар О. Г., Мордюк, Д. Міжособистісні відношення гандболісток і їх вплив на змагальну діяльність. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Вип. 139. Т. II / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2016. 218–222.
Huzar, V. M., Shalar, O. H., & Mordjuk, D. (2016). Mizhosobystisni vidnoshennia handbolistok i yikh vplyv na zmahalnu diialnist [Interpersonal relations of handball players and their influence on competitive activities]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni T.H. Shevchenka*. – *Bulletin of Chernihiv T. H. Shevchenko National Pedagogical University*. 139. Issue 139. Vol.2. / Chernihiv T.H. Shevchenko National Pedagogical University 218–222.
- Гузар В. Н., Шалар О. Г., Норик А. О. Взаимоотношения как аспект психологического климата женской футбольной команды. *Физическое воспитание студентов*. 2014. 2, 8–12. doi:10.6084/m9.figshare.906307
Huzar, V. N., Shalar, O. H., & Noryk A. O. (2014). Vzaimootnosheniya kak aspekt psikhologicheskogo klimata zhenskoyj futbolnojy komandih [Relationship as an aspect of psychological climate of women's soccer team]. *Fizicheskoye vospitaniye studentov – Physical education of students*, 2, 8-12. doi:10.6084/m9.figshare.906307

4. Ильин Е. П. *Психология спорта*. СПб.: Питер, 2010. 352 с.
Pyin, Ye. P. (2010). *Psikhologiya sporta [Psychology of Sport]*. St. Petersburg, Russian Federation: Piter, 352.
5. Ложкин Г. В. Психология спорта: схемы, комментарии, практикум. Київ: Освіта України, 2011. 484 с.
Lozhkin, G. V. (2011). *Psikhologiya sporta: skhemih, komentarii, praktikum. [Psychology of Sports: Schemes, Comments, Workshops]*. Kyiv, Ukraine: Osvita Ukrainy – Education of Ukraine. 484 p.
6. Козіна Ж. Л., Слюсарев В. Ф., Волков Є. П. Факторна структура підготовленості гандболістів високого класу. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, 2004. 13, 39–47.
Kozina, Zh. L., Slyusarev, V. F., & Volkov, E. P. (2004). Faktorna struktura pidhotovlenosti handbolistiv vysokoho klasu [Factor structure of preparedness of handball players of high class]. *Pedahohika, psykhohihiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu – Pedagogy, Psychology and Medical-Biological Problems of Physical Education and Sports*, 13, 39–47.
7. Жосан І. А., Стрикаленко Е. А., Шалар О. Г. Методика развития и комплексный контроль скоростно-силовых качеств гандболисток высокого класса. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2014. 9, 24–29.
Zhosan, I. A., Strykalenko, E. A., & Shalar, O. G. (2014). Methods of development and complex control of speed-strength qualities of high class handball players (Metodika razvitiya i kompleksnihuj kontrolj skorostno-silovihkh kachestv gandbolistok vihsokogo klassa). *Pedahohika, psykhohihiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu – Pedagogy, Psychology and Medical-Biological Problems of Physical Education and Sports*, 9, 24–29.
8. Платонов В. Структура и содержание непосредственной подготовки спортсменов высокой квалификации к главным соревнованиям. *Наука в олимпийском спорте*. 2018. № 2. 17–41.
Platonov, V. (2018). Struktura y sodержanye neposredstvennoi podgotovky sportsmenov visokoi kvalyfykatsyy k glavnyim sorevnovanyiam [The structure and content of the direct training of high-qualified athletes for the main competitions]. *Nauka v olympyskom sporte – Science in Olympic Sports*. 2, 17–41.
9. Яковлев Б. П., Бабушкин Г. Д. Психология физической культуры: учебник. М.: Спорт, 2016. 624 с.
Yakovlev, B. P., & Babushkin, G. D. (2016). *Psikhologiya fizicheskoy kul'turih: uchebnik [Psychology of physical culture]: a textbook*. Moscow, Russian Federation: Sport. 624 p.
10. Стрикаленко Е. А., & Шалар О. Г. Вплив інтелектуальних здібностей на ефективність змагальної діяльності гандболісток високого класу. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*, 2017. Вип. 147, Т.ІІ., 255–258.
Strykalenko, E. A., & Shalar, O. H. (2017). Vplyv intelektualnykh zdbnostei na efektyvnist zmahalnoi diialnosti handbolistok vysokoho klasu [Influence of intellectual abilities on the effectiveness of competitive activities of high-end handball players]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni T.H. Shevchenka – Bulletin of Chernihiv T. H. Shevchenko National Pedagogical University, Issue. 147, Vol.2, 255–258*.
11. Уэйнберг Р. С., Гоулд Д. Основы психологии спорта и физической культуры. Олимпийская литература, 1998. 335 с.
Weinberg, R. S., & Gould D. (1998). *Osnovih psikhologii sporta i fizicheskoy kul'turih [Fundamentals of psychology of sport and physical culture]*. Kyiv, Ukraine: Olympic literature, 335 p.
12. Шалар О. Г., Снопина Ю. А., Стрикаленко Е. А. Психологическая совместимость женской гандбольной команды. *Физическое воспитание студентов*, 2010. 1, 109–112.
Shalar, O. H., Snopova, Yu. A. & Strykalenko, E. A. (2010). Psikhologicheskaya sovместimostj zhenskoyj gandbol'noy komandih [Psychological compatability of women's handball team]. *Fizicheskoye vospitaniye studentov – Physical education of students*, 1, 109–112.
13. Шалар О., Жосан І., Шум Д., Стрикаленко Є. Властивості темпераменту і волі гандболісток різного ігрового амплуа. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 2014. 40–43.
Shalar, O., Zhosan, I., Shum, D., & Strykalenko, Y (2014). Vlastyvosti temperamentu i voli handbolistok riznoho ihrovoho amplua [Characteristics of temperament and will of handball players of different game roles]. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia – Sport Bulletin Dnieper*, 40–43.
14. Strykalenko Ye., Zhosan I. & Shalar O. Intellectual abilities high class handball players of different playing roles. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2017. 4 (40), 128–133.
Strykalenko, Ye., Zhosan, I. & Shalar, O. (2017). Intellectual abilities high class handball players of different playing roles. *Fizychno vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspil'stvi. – Physical education, sports and health culture in modern society*, 4 (40), 128–133.

Shalar O.

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9878-5827>
PhD in Pedagogics, Associate Professor
Associate Professor of Olympic and Professional Sports Department
Kherson State University
(Kherson, Ukraine) E-mail: shalar@ksu.ks.ua

Strykalenko Ye.

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7686-8736>
PhD in Physical Education and Sport, Associate Professor
Head of Olympic and Professional Sports Department
Kherson State University
(Kherson, Ukraine) E-mail: strikalenko76@gmail.com

Huzar V.

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-4427-2425>
PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor
Associate Professor of Physical Education Department
Kherson State Maritime Academy
(Kherson, Ukraine) E-mail: guzaro59@gmail.com

PROPERTIES OF PERSONALITY OF YOUNG HANDBALLERS AND THEIR INFLUENCE ON THE EFFECTIVENESS OF COMPETITIVE ACTIVITIES

The purpose of the work is to establish the existence of a relationship between personality traits and the competitive activity of young handball players.

Methodology. The study used: a methodology for assessing the personality traits of young handball players, a methodology for assessing the mental states and motivation of athletes, a methodology for assessing the competitive activity of young handball players, methods of mathematical statistics.

Scientific novelty of the work lies in the fact that the distinguished mental states of young handball players and their manifestations in competitions with different rivals; established personal qualities (self-esteem, mood, motivational sphere, aggression, etc.), which form the basis of self-regulation and behavior of young handball players; data on the content and orientation of personality characteristics of young athletes are supplemented.

Conclusions. Handball refers to team sports where games are played with a collision with an opponent. Teams strive to achieve an advantage over the opponent, masking their plans and at the same time trying to reveal the enemy's plans. The game process is determined by the presence of technology, tactics and strategy. Without these components, as well as without the manifestation of the psychological characteristics of handball players (intelligence, motivational and emotional components), martial arts teams are impossible. Our study showed that young Kherson handball players, having an increased level of pre-competitive anxiety (91.6%) in the competition with a strong rival of the team in Uzhgorod, won due to the well-constructed work of the team coach before and during the game. The content of the psychological training of the coach included specific individual tasks for each player. The study revealed overestimated indicators of verbal aggression, resentment and reproach (64.3%) among young handball players. But the girls lack hostile aggressiveness towards rivals due to the lack of an excessive emphasis on achieving victory. The prospect of further research should be the relationship of personality characteristics of young handball players with physical and technical readiness.

Key words: handball, anxiety, motivation, aggression, rigidity.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2019 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор В. Л. Смульський